

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

กิเลสแท้ ธรรมแท้

ผู้มาศึกษาให้พากันตั้งใจจริง ๆ สมกับมาศึกษา ข้อวัตรปฏิบัติที่ครูอาจารย์ได้พาดำเนินมาอย่างไร ให้ยึดไว้เป็นหลักเป็นเกณฑ์เพื่อการปฏิบัติต่อไป เมื่อพลัดพรากจากครูจากอาจารย์ไปแล้ว ให้มีหลักเกณฑ์เป็นเครื่องยึดเครื่องอาศัย อย่าให้ลุ่มเหลวไปเสียหมด และทั้ง ๆ ที่ครูบาอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ได้ศึกษาอยู่ก็ลุ่มเหลวไป ยิ่งครูบาอาจารย์พลัดพรากจากไปแล้วก็ยิ่งหาที่ยึดที่เกาะไม่ได้เลย ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วผลที่จะพึงหวังก็ไม่มีแหละ เพราะปฏิบัติเครื่องดำเนินนี่คือทางเดินเข้าสู่ธรรมสู่ธรรมทั้งนั้น ตั้งแต่พื้น ๆ แห่งธรรมจนกระทั่งถึงยอดแห่งธรรม ดังที่พ่อแม่ครูอาจารย์มั่นพาดำเนินมา นั่นละ ผู้ที่ยึดได้เป็นหลักเป็นหลักเกณฑ์ก็มีเพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นนี่ยากจะพูดว่าลุ่มเหลวไป ๆ ประหนึ่งว่าไม่เคยได้มาศึกษาอบรมอยู่กับท่านเลย นี่ละมันเป็นไปต่อหน้าต่อตาอย่างนี้

การปฏิบัติถ้าไม่มีหลักที่ถูกต้องเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะแล้ว เพียงลำพังความอยากเฉย ๆ นั้นไม่มีความหมายอันใดเลย ไม่สำเร็จประโยชน์ ปฏิบัติเครื่องดำเนินที่ครูอาจารย์พาดำเนินมานั้นละเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะท่านเองก็เห็นผลประจักษ์มาแล้วจากพระโอวาทคำสั่งสอนที่ทรงพาดำเนินมา พวกเราที่ไม่สามารถจะดำเนินโดยลำพังก็ต้องอาศัยครูอาจารย์เป็นเครื่องยึด เพราะเรื่องของธรรมไม่เหมือนทั่ว ๆ ไป เป็นเรื่องที่ละเอียดสุขุมมากทีเดียว การเรียนการจดจำตามคัมภีร์โบราณนั้นเป็นคำบอกเล่า สำหรับผู้เรียนก็กลายเป็นคำบอกเล่าไป ไม่ถึงใจเหมือนเราปฏิบัติและรู้เห็นขึ้นมาภายในจิตใจของเราเอง นี่ไม่ใช่ภาคจดจำ ไม่ใช่การบอกเล่า แต่เป็นสิ่งที่รู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ ไม่ว่ากิเลสไม่ว่าธรรม รู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ ว่าละก็ละได้จริง ๆ และท่านนำมาสอนพวกเรา สอนด้วยความจริงไม่ใช่สอนด้วยความจำ นี่คือธรรมสมบัติของท่านโดยตรงแล้ว

เบื้องต้นก็อาศัยการศึกษาเล่าเรียน การได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์พอเป็นแนวทางเสียก่อน แม้จะเป็นภาคจดจำก็หนีไม่พ้น เพราะเป็นความจำเป็นในภาคนี้ ซึ่งเรายังไม่สามารถจะดำเนินจนเห็นผลขึ้นมาเป็นสมบัติของเราได้ ในขั้นเริ่มแรกจึงต้องอาศัยครูอาศัยอาจารย์ อาศัยตำรับตำราเป็นเครื่องยึดและดำเนินตามนั้น คำว่าธรรมถ้ายังไม่ได้ปฏิบัติก่อนก็ไม่ทราบ ความลึกต้นหยาบละเอียดทั้งของธรรมและของกิเลสทั้งหลาย ต่อเมื่อได้ดำเนินด้วยเราเองนั่นแหละถึงจะทราบได้ว่า เป็นความลึกต้นหนาบาง

ขนาดไหน และต้องได้ต่อสู้กำจัดกันด้วยวิธีการต่างๆ ไปโดยลำดับ นั้นแลเราถึงจะทราบได้ในเรื่องกิเลสและธรรมว่า เป็นความสลับซับซ้อนเกี่ยวพันกันอย่างไรบ้าง

ล่ำฟุ้งความจำของเราเนี่ย ว่ากิเลสมันก็เป็นประเภทหนึ่ง ว่าธรรมก็เป็นประเภทหนึ่ง ในความรู้สึกของเราเหมือนกิเลสกับธรรมไม่ได้อยู่ด้วยกัน ไม่ได้คละเคล้ากันเลย เป็นประหนึ่งว่าอยู่คนละแผนกๆ อยู่คนละแห่งละหน ถ้าจะแก้กิเลสก็ไปแก้จุดนั้น ถ้าต้องการธรรมก็มายึดจุดนี้ เป็นลักษณะอย่างนั้นในการเรียนมา ฟังแต่เราพูดขึ้นก็พากันเข้าใจดีแล้วมิใช่หรือ ว่ากิเลสเนี่ย เหมือนอย่างว่ากิเลสเนี่ยเป็นกองพะเนินเทินทึกอยู่แห่งหนึ่ง คำว่าธรรมก็อีกเหมือนกัน เหมือนว่ากองแห่งธรรมอยู่กองหนึ่ง กองกิเลสอยู่กองหนึ่ง หยิบได้ง่ายตาย ฆ่าได้สะดวกสบาย ธรรมก็ยึดได้อย่างสะดวกสบายอย่างนี้ ถ้าเป็นไปตามคำพูดที่เราสำคัญมั่นหมายแล้วจะเป็นอย่างนั้น

แต่เวลาปฏิบัติกันจริงๆ แล้ว ไม่ทราบว่าการกิเลสและธรรมเป็นอย่างไรบ้าง ทั้งที่อยู่ ในหัวใจดวงเดียวกันนี้ไม่อยู่ที่อื่น กิเลสแท้ธรรมแท้เกิดได้ที่ใจ อยู่ได้ที่ใจ สัมผัสได้ที่ใจ เท่านั้น และก็ไม่ได้ทราบด้วยว่ากิเลสอยู่จุดไหน ธรรมะอยู่จุดไหน เราจะแยกแยะทั้งสองประเภทนี้ออกได้อย่างไร นี่จึงเป็นการยาก ต้องได้อาศัยอุบายวิธีการต่างๆ จากอรรถ จากธรรมตำรับตำรา และครูอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนให้รู้วิธี เช่น แยกความฟุ้งซ่าน เข้าสู่ความสงบอย่างนี้ จะทำอย่างไรใจจึงจะไม่ฟุ้งซ่าน ความฟุ้งซ่านนั้นเราก็ไม่ทราบด้วยว่าเป็นกิเลสทั้งๆ ที่มันเป็นกิเลส ร้อยทั้งร้อยเป็นกิเลสทั้งนั้น นี่แหละมันลำบากอย่างนี้

ที่นี้คำว่าความสงบ เราเห็นได้เพียงตำรับตำราและจากครูอาจารย์ที่สอนไว้เท่านั้น ทั้งๆ ที่ใจของเราไม่ได้สงบ เราก็ไม่ทราบว่าความสงบนั้นเป็นอย่างไร ทราบแต่ความฟุ้งซ่าน ในความฟุ้งซ่านนั้นเราก็ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องกิเลสตัณหาอาสวะประเภทใดบ้าง เราก็ถือว่าเราวุ่นวายเราฟุ้งซ่าน เราไม่สบายเสียเพียงเท่านั้น โดยจะหาวิธีการแยกแยะตน จากความวุ่นวายด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งแห่งธรรมทั้งหลายเราก็ไม่ทราบได้ อย่างนี้เองจึงเป็นความลำบาก

เพียงแต่ขั้นสงบเท่านั้นลำบากใหม่ท่านผู้ปฏิบัติทั้งหลาย อันนี้ไม่ต้องถามกัน เพราะจิตมันหาความสงบไม่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่มีความอึดพอในความฟุ้งซ่านรำคาญ เนื่องจากกิเลสไม่เคยมีเมื่องพอที่จะทำเราให้ได้พักผ่อนสบายๆ หรือว่าพักผ่อนเหมือนรถเหมือนรา แต่มันจะหมุนไปโดยลำดับลำดับตามหลักธรรมชาติของมันอยู่เช่นนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจิตจะหาความสงบสบายได้อย่างไร นอกจากไปสุดขีดสุดแดนไปเต็มที่ได้เต็มฐานจนสิ้นความสามารถแล้วก็อยู่ชั่วระยะเท่านั้น จากนั้นก็หาอารมณ์ใหม่ขึ้นมายุ่งวุ่นวายอยู่ตลอดไปอีกเช่นนี้ สืบหนอต่อเนื่องกันไปด้วยเรื่องนั้นเรื่องนี้ ซึ่งเป็น

เรื่องหรือเป็นกึ่งเป็นแขนงของกิเลสทั้งมวลไม่ใช่เรื่องของธรรมเลย จึงไม่พาผู้ใดให้มีความร่มเย็นเพราะการคิดมากแล้ว นั้น

คำว่าความสงบก็เกิดไม่ได้มีไม่ได้ทั้ง ๆ ที่จำได้เต็มหัวใจ ฟังได้เต็มหูลงถึงใจเต็มหัวใจ แต่ความสงบในใจก็มีไม่ได้ เพราะยังไม่ได้ก้าวเข้าสู่ภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดความวุ่นวายทั้งหลายด้วยธรรมแง่ใดหรือธรรมบทใดก่อน ด้วยเหตุนี้จึงต้องได้แยกแยะจึงต้องได้สอนกัน ท่านจึงเรียกว่าสมถวิปัสสนา สมถะคือความสงบใจ เมื่อสงบแล้วใจย่อมสบาย ผิดกับความวุ่นวาย มีมากน้อยเพียงไรยิ่งเพิ่มทุกข์ให้มากน้อยเพียงนั้นเป็นไหน ๆ นี่ละการปฏิบัติมันยากอย่างนี้

ที่นี่เราจะพยายามทำใจให้สงบ ท่านก็สอนวิธีการแห่งสมถธรรมให้ เช่นใช้คำบริกรรมเป็นเครื่องกำกับใจ ถ้าใจไม่มีเครื่องกำกับใจไม่มีเครื่องยึดแล้ว จะไปยึดสิ่งที่เป็นพื้นเป็นไฟอันเป็นเรื่องของกิเลสดังที่เคยเป็นมาไม่หยุดไม่ถอยอีกแหละ และจะก่อเรื่องราวขึ้นมาเรื่อย ๆ จึงต้องได้ใช้คำบริกรรมให้จิตยึดอยู่ในจุดนั้น เพราะจิตทำงานหน้าที่เดียว ในขณะที่ทำงานกับอะไรอยู่ย่อมเป็นการทำงานกับสิ่งนั้น เมื่อปล่อยสิ่งนั้นแล้วจึงจะไปยึดที่อื่นทำงานกับสิ่งอื่น ในขณะที่กำหนดภาวนาหรือบริกรรมในธรรมบทใดอยู่ ด้วยความมีสติบังคับบัญชาจิตใจไว้กับงานนั้น ๆ เมื่อสืบต่อกันอยู่โดยลำดับลำดับาก็จะปรากฏเป็นความสงบขึ้นมา ความรู้ก็จะค่อยเด่นขึ้นกับคำบริกรรมอันเป็นที่ยึดของความรู้นั้น เมื่อยึดไปนาน ๆ บริกรรมไปนาน ๆ รักษาไว้ด้วยสติ ความรู้ที่ว่าใจ ๆ นั้นแหละจะค่อยเด่นขึ้นภายในจุดแห่งคำบริกรรมนั้น

เมื่อปรากฏเป็นความสงบเด่นขึ้นมาแล้ว คำบริกรรมก็จะค่อยละเอียดเข้าไป ๆ เพราะความรู้เด่นขึ้น ๆ จนกระทั่งความรู้กับคำบริกรรมกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน จะบริกรรมก็ได้จะไม่บริกรรมก็ได้ เพราะความรู้นั้นเด่นอยู่แล้ว นี่เรียกว่าจิตสงบเมื่อจิตสงบแล้วก็ให้อยู่กับความรู้ที่สงบนั้นด้วยความมีสติ อันนี้มีอยู่ ๒ ภาคนะคำว่าสงบ แต่เพียง ๕% เท่านั้นที่แปลกจากที่กล่าวมานี้ เช่นสงบรวมพับลงไปทีเดียวถึงจุดแห่งความสงบเลย นั้นเป็นประเภทหนึ่ง แต่มีน้อยมากสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าจะเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์แล้วก็ ๙๕% มักจะค่อยสงบเข้าไปดังที่กล่าวนี้

เมื่อจิตสงบเย็นลงไปเป็นจุดที่เด่นชัด จิตก็ให้รู้เกี่ยวกับความรู้อันนั้น มีสติควบคุมอยู่นั้น เมื่อไม่สะดวกที่จะบริกรรมเพราะเป็นความละเอียดพอ ๆ กันกับใจ ในบรรดาคำบริกรรมที่เรานำมาบริกรรมนั้น ก็ให้กำหนดความรู้ที่ไวเสีย เพราะเป็นที่ยึดที่เกาะได้แล้วในความรู้ที่นั้น ไม่เหมือนแต่ก่อนที่ความรู้ที่ชันไปหมด หาที่ยึดที่เกาะไม่ได้ จึงต้องอาศัยคำบริกรรมมาเป็นที่เกาะ จนรวมตัวขึ้นเป็นความรู้เด่นชัดแล้วอยู่ในจุดนั้นเสีย ที่นี้เป็นสมถะแล้ว เริ่มสงบเย็น เมื่อใจสงบใจย่อมเย็น

คำว่าสงบนี้มีหลายลักษณะหรือมีหลายชั้น สงบอย่างละเอียดแนบแน่นจริงๆ ก็มี ประหนึ่งว่าขาดหมดจากการปรุงแต่งทั้งหลาย เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ จนกระทั่งเจ้าของก็ตื่นตื่นในความเป็นของตัวเอง ซึ่งก็เป็นการปลุกความสงบนั้นให้ตื่นตัวขึ้นมาได้ด้วยความตื่นตื่นด้วยความดีใจนั่นเอง แต่มันเป็นไปเองจะทำอย่างไรได้ เพราะเราไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นจิตประเภทนี้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์อะไรๆ จนหาที่ยึดที่เกาะว่าอะไรคืออะไรชั่วอะไรผิดอะไรถูกไม่ได้ เพราะเต็มไปด้วยอารมณ์ แต่แล้วกลับย้อนตัวเข้ามาสู่ความเป็นอันเดียวคือรู้เด่นชัด ปราศจากสิ่งก่อกวนทั้งหลาย ไม่มีอะไรมาปรุงมาแต่งจิตใจเลย ประหนึ่งว่าขาดสะบั้นไปหมดในขณะนั้นก็มี ในวงสมาธิเท่านั้นนะไม่ใช่ช่วงวิปัสสนาก็เป็นได้แบบนี้

แต่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายอย่าได้ยึดถือเอาเป็นอารมณ์ จะเป็นการก่อกวนในการทำงานของตน หากจะเป็นขึ้นด้วยวิธีการใดก็จะทราบจากผลของตนที่ปฏิบัติเองตามนิสัยนั้นแล อันนี้เป็นนิสัยอันหนึ่งต่างหากที่กล่าวนี้ แม้ผมเองก็เคยเป็นมาแล้ว จึงได้พูดอย่างเต็มปาก พูดง่ายๆ นะเคยเป็นแล้วประเภทนี้ แล้วก็ตื่นตื่นดีใจเพราะไม่เคยเป็นตั้งแต่เกิดมาพูดง่ายๆ เวลาธรรมเข้าไปๆ สงบเข้าไปๆ จนกระทั่งขาดไปหมดจากสิ่งทั้งหลาย เหลือแต่ความรู้ที่เหมือนกับว่าเป็นเกาะอยู่ในแม่น้ำมหาสมุทรนั้นแหละ เป็นเกาะเด่นชัดอยู่นั้นไม่เกี่ยวเกาะกับอะไรเลย

ที่นี้ความเด่นชัดของความรู้ที่อยู่โดยลำพังนั้น ไม่ใช่เด่นชัดอยู่เพียงธรรมดา ยังแสดงความแปลกประหลาด แสดงความอัศจรรย์ขึ้นมา เป็นประหนึ่งว่าโลดโผนจนถึงกับเจ้าของตื่นตื่นและดีใจ สุดท้ายความตื่นตื่นความดีใจนี้เลยไปกระทบความสงบนั้น ให้กระจายตัวออกมาเสีย เลยทำให้เสียดายเอาเสียดาย.....แหม เสียดายจริงๆ ไม่เคยเห็น นี้อย่างนี้ก็มี แต่ผู้ปฏิบัติอย่าได้ยึดเป็นอารมณ์ ให้ถือเป็นนิสัยของตน หากจะเป็นเช่นนั้นก็ให้เป็นขึ้นมาเอง อย่าคาดอย่าหมาย ไม่ใช่ความจริง การคาดการณ์เป็นสัญญาอารมณ์ไม่ใช่ความจริง

ความจริงต้องเป็นขึ้นดังที่กล่าวนี้โดยไม่คิดไม่คาดไม่หมาย หากเป็นขึ้นด้วยผลของการบำเพ็ญของเรา พอที่จะให้เป็นถึงขั้นนั้นก็เป็นการขึ้นมาเอง นี่ประเภทหนึ่ง แต่ส่วนมากมักจะสงบเย็นเข้าไปอยู่โดยลำพังตัวเองนี่อันหนึ่ง อันหนึ่งแม้สงบเข้าไปแล้วยังมีลักษณะคิดๆ ปรุงๆ อันละเอียดยิบๆ แยะๆ เหมือนแสงหิ่งห้อยอะไรเหล่านั้นแหละ ยิบๆ แยะๆ อยู่ภายในอันนั้นก็ตาม เราไม่ต้องแสดงความรำคาญ ไม่ต้องแสดงความแปลกใจ มันเป็นส่วนละเอียดของสังขารที่เคยคิดเคยปรุงในจิตประเภทนี้ ในนิสัยของจิตประเภทนี้มีได้อย่างนั้น ก็ปล่อยให้มันมี แต่เรารู้ๆ อยู่รักษาอยู่มันก็ไม่แสดงอาการอะไรให้หยาบให้เป็นสังขารทั่วๆ ไปดังที่เคยเป็นมา จะมีอยู่เพียงเท่านั้น นี่ประเภทหนึ่ง

เราพูดถึงเรื่องความฟุ้งซ่านกับความสงบ ต้องได้ใช้วิธีการปฏิบัติอย่างนี้มันถึงแยกกันได้ว่า ความฟุ้งซ่านเป็นอย่างนั้น ๆ ความสงบเป็นอย่างนี้ การกล่าวทั้งนี้กล่าวถึงเรื่องการแยกความฟุ้งซ่านกับความสงบให้เห็นเด่นชัดทั้งสองอย่าง คือความฟุ้งซ่านนั้นเราไม่ต้องปฏิบัติกับมันแต่อย่างใด มันก็เป็นไปได้ตามอำนาจแห่งสิ่งที่พาให้ฟุ้งซ่าน เพราะมันคล่องตัวพอแล้ว แต่ส่วนการที่จะทำจิตให้สงบเย็นนี้ ต้องได้มีวิธีการกำชับกำชาบังคับบัญชาหนาแน่นจริง ๆ ถึงจะเข้าสู่ความสงบได้

เพียงใจเข้าสู่ความสงบเท่านั้นเราก็อธิบายได้ว่า อ้อ ความฟุ้งซ่านเป็นอย่างนั้น ความสงบเป็นอย่างนี้ในใจดวงเดียวกันนั้นแล เมื่อใจสงบได้เช่นนี้คนเราย่อมมีแก่ใจ เพราะใจสงบนี้เป็นขึ้นมาด้วยภาคปฏิบัติ เห็นด้วยใจของเราเองรู้ด้วยตัวของเราเองชัดเจน ไม่เพียงแต่จำได้เฉย ๆ ว่าใจสงบ แต่ได้เป็นขึ้นภายในจิตใจของเรา นี่ก็เป็นบาทฐานอันหนึ่งที่จะให้เราก้าวขึ้นไปยิ่งกว่านี้ หรือเป็นต้นทุนให้เราได้เพิ่มกำลังใจและศรัทธาความเชื่อในความเป็นของตนขึ้นโดยลำดับ นี่ละเรื่องของธรรมเป็นเรื่องละเอียดมากกับกิเลสที่แยกไม่ออก แยกยากที่สุด เพราะไม่ใช่เป็นกองสมบัติหรือกองนั้นกองนี้ อยู่คนละแห่งละหน แต่มันคละเคล้ากันไปหมด เราจึงไม่ทราบได้ว่าอะไรเป็นกิเลสอะไรเป็นธรรม ต้องได้ใช้อุบายวิธีการหลายประเภทกว่าจะสงบได้ พอให้ทราบได้ว่านี่คือธรรม สมถธรรม ความสงบใจ และนอกจากนั้นแล้วความสงบนี้ยังมีความละเอียดเข้าไปเป็นลำดับลำดับจากการปฏิบัติบำเพ็ญของเราเอง จนกระทั่งถึงเป็นสมาธิ

คำว่าสมาธินั้นคือความแน่นหนามั่นคงของใจ ไม่จำเป็นจะต้องมีเฉพาะเวลาที่จิตสงบเท่านั้น แม้จิตถอนออกมาจากความสงบแล้ว ฐานของจิตนั้นก็ยังคงสงบอยู่โดยลำพังตนเอง ที่เรียกว่าเป็นความแน่นหนามั่นคงอยู่ในตัวเอง นี้เรียกว่าจิตเป็นสมาธิ ก็เพราะอาศัยความสงบหลายครั้งหลายหนนั้นแหละเป็นการสร้างฐานแห่งความมั่นคงขึ้นมาจนกลายเป็นสมาธิได้ นี่ละความละเอียดของจิตเป็นอย่างนี้เราทราบได้จากภาคปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติแล้วอย่างไรก็ทราบไม่ได้ในธรรมที่กล่าวนี้คือ สมถธรรม จะได้แต่ความจำเต็มหัวใจ กิเลสตัวหนึ่งก็ไม่ถลอกปอกเปิกออกได้เลยแหละ และก็แยกกันไม่ได้จนกระทั่งว่าเราตายไปเปล่า ๆ กิเลสกับธรรมก็คละเคล้ากันอยู่ตลอดไป

เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยภาคปฏิบัติ ดังที่ท่านกล่าวไว้แล้วในปริยัติว่า ปริยัติคือการสำเนียงศึกษา จะด้วยวิธีการใดก็ตาม ไม่ว่าจะการศึกษาเล่าเรียนหรือการได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์ก็ตาม เรียกว่าเป็นภาคศึกษาทั้งนั้น แล้วก็ปฏิบัติได้แก่การดำเนินดั่งที่เรานั่งสมาธิภาวนาเดินจงกรมเหล่านี้เป็นภาคปฏิบัติ คือรักษาจิตด้วยคำบริกรรมภาวนาหรือด้วยวิธีการใดก็ตาม เรียกว่าเป็นภาคปฏิบัติ ผลย่อมปรากฏขึ้นมาดังที่กล่าวมาสักครู่นี้เป็นลำดับลำดับไป

ถ้าไม่ได้ใช้ทางภาคปฏิบัติเลย อย่างไรก็ตามเราก็ไม่อาจเห็นเหตุเห็นผลของอรรถของธรรมและของกิเลสทั้งหลายซึ่งเต็มอยู่ในหัวใจของเรา จะได้แต่ชื่อแต่เสียงของอรรถของธรรม ของบาปของบุญ ของนรกสวรรค์เท่านั้น อันความจริงของบาปของบุญของนรกสวรรค์ ความสิ้นกิเลสอาสวะจะไม่ปรากฏเลยจนกระทั่งวันตาย แต่เมื่อได้ปฏิบัติตั้งที่กล่าวมานี้ มีทางที่จะทราบได้เป็นลำดับลำดับไป ลึกตื่นหยาบละเอียดตามกำลังแห่งความสามารถของผู้ปฏิบัติ อยากรู้ก็ปิดไม่อยู่ จะทราบได้เป็นลำดับดังนี้แล

ภาคปฏิบัติจึงเป็นภาคสำคัญมากที่สุด ที่จะแยกแยะระหว่างกิเลสกับธรรมซึ่งอยู่ภายในจิตของเราดวงเดียวกันให้ได้เห็นชัดแจ้งภายในจิตเราว่า อาการที่แสดงอย่างนี้คือกิเลส อาการที่แสดงอย่างนี้คือธรรม ผลของการแสดงออกก็คือความสงบกับความฟุ้งซ่านและความทุกข์ความทรมานใจ เพราะกิเลสมันดัดสันดานพุดง่าย ๆ และความสงบเย็นก็เพราะอำนาจแห่งธรรม ผลของธรรมที่ปรากฏขึ้นจากผู้ปฏิบัตินี้เห็นได้ชัด ๆ อย่างนี้ ถ้าเป็นภาคปฏิบัติแล้วจะเป็นสิ่งที่เจ้าของรู้อเองเห็นเองไม่สงสัย

เมื่อรู้อเองเห็นเองแล้วทำไมจะพูดไม่ได้คนเรานะ ต้องพูดได้ตามความรู้ความเห็นความเป็น ลึกตื่นหยาบละเอียดของธรรมของกิเลสพูดได้ทั้งนั้น ขอให้ได้เจอให้ได้พบได้เห็นได้ละได้ถอนด้วยการปฏิบัตินี้เถิด อยากรู้ก็พูดได้ เห็นได้ชัดเจนประจักษ์ภายในจิตใจ ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกท่าน ล้วนแล้วแต่ท่านดำเนินด้วยการปฏิบัติ จึงละกิเลสทั้งหลายได้เป็นลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น หนีจากภาคปฏิบัตินี้ไปไม่ได้ ภาคปฏิบัติจึงเป็นของสำคัญ คำว่าปฏิเวธหรือปฏิเวธธรรม ได้แก่ความรู้แจ้งแทงทะลุ นั่น รู้แจ้งไปโดยลำดับลำดับตั้งแต่ภาคปฏิบัติเบื้องต้นนี้แหละ คือรู้แจ้งในสมาธิสมาธิเบื้องต้นเป็นอย่างไรก็รู้ชัดในเจ้าของ และลำดับไปมีความละเอียดลอออย่างไร ก็รู้ชัดในเจ้าของ

พูดถึงเรื่องขั้นปัญญาเหมือนกัน ตั้งแต่ปัญญาขั้นลุ่มลुकคลูกคลาน ขั้นไม่ยกทำงาน ขั้นเฉลียว นี่ปัญญาขั้นเริ่มแรกเป็นอย่างนั้นนะ มักจะเฉลียว แล้วกลับเข้ามาสู่ความสงบเสียถ้าหากว่าเรามีความสงบเป็นพื้นฐาน ถ้าใจไม่มีความสงบใจไม่มีพื้นฐานแห่งสมาธิเลย ใช้ปัญญาไปก็กลายเป็นสัญญาอารมณ์ฟุ้งซ่านรำคาญไปเสีย เกิดปัญญาไม่ได้ ไม่เป็นปัญญาเลย นั่นเป็นอย่างนั้นเสียโดยมาก

ทีนี้เมื่อมีสมาธิเป็นพื้นฐานที่จะให้เราได้พิจารณาขั้นปัญญา แม้จะเฉลียวบ้างก็จะย้อนเข้ามาสู่ความสงบ ไม่อยากออกคิดพิจารณา เพราะเห็นว่าเป็นการลำบากลำบากนุ่นวาย กับการต่อสู้กับการแยกการแยะทางด้านปัญญาเป็นอย่างนั้น แล้วก็ย้อนเข้ามาสู่สมาธิคือความสงบเย็นไม่ต้องทำอะไร มีแต่ความรู้ที่เด่นอยู่ภายในจิตนี้

เท่านั้นก็พอแล้ว เย็นอยู่นี้สบายอยู่นี้ เลยกลายเป็นจิตช้ำเกียจขี้คร้านไปเสีย ในปัญญาชั้นนี้มักเป็นเช่นนั้น จำให้ตี

ที่นี่เมื่อได้อาศัยการพิจารณาอยู่เรื่อย ๆ สอดเข้าตรงนั้นแทรกเข้าตรงนี้ แยกนั้น แยกนี้ เพราะจิตที่อยู่ในชั้นสมาธิเป็นจิตที่อ้อมตัวในอารมณ์ทั้งหลาย โดยถืออารมณ์แห่งธรรมคือความสงบเป็นพื้นฐานหรือว่าเป็นที่อยู่อาศัย จึงไม่อยากยุ่งเหยิงวุ่นวายกับอารมณ์ใดๆ ภายนอก จิตมักจะช้ำเกียจอยากจะอยู่กับความสงบนั้นเสีย ในเมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องได้พาทำงาน พุดง่าย ๆ บังคับให้ทำ เพราะปัญญายังไม่เห็นเหตุเห็นผลในการดำเนินของตนจึงมักเถลไถล แต่เมื่อได้ใช้ความพินิจพิจารณาหลายครั้งหลายหน แยกตรงนั้นแยกตรงนี้ก็พ้นความเข้าใจไปไม่ได้ ย่อมจะเข้าใจเล็ก ๆ น้อย ๆ และเป็นสื่อเป็นทางให้เกิดความเชื่อมั่นเข้าไปโดยลำดับ จนกระทั่งเป็นความสนใจในเรื่องปัญญา

ออกจากความสนใจในเรื่องปัญญาแล้ว ก็จะกลายเป็นปัญญาที่มีความขยันหมั่นเพียร อยากคิดอยากค้นอยากพินิจพิจารณา และพร้อมกันกับกิเลสก็ค่อยเบาไป ๆ ถ้าพูดกิเลสเป็นสัตว์เป็นอะไรก็เริ่มอ่อนตัวลงไป เพราะถูกทูปถูกตีเข้าไปเรื่อย ๆ ถึงแม้จะยังไม่ตายก็ถูกทูปถูกตีให้อ่อนกำลังลงเรื่อย ๆ ด้วยอำนาจของปัญญา นั่นแหละที่นี้ปัญญาจะเริ่มเชื่อตัวเองเข้าไปโดยลำดับลำดับ นี่เรื่องของปัญญาในขั้นเริ่มแรกมีลุ่มลुकคลุกคลาน เราก็เห็นได้ชัดภายในใจของเราเองในภาคปฏิบัติ เห็นได้ชัด ๆ ไปตลอดเวลาไม่สงสัย เป็นไปโดยลำดับลำดับ จนกระทั่งถึงปัญญาชั้นที่เกิดความสนใจเห็นผลประจักษ์ เชื่อมั่นในความสามารถของตนไปโดยลำดับแล้ว นั่นแหละที่นี้ปัญญาจะเริ่มไหวตัวเป็นลำดับลำดับ เราจะเรียกว่าภาวนามยปัญญาเริ่มไหวตัวแล้วก็ได้ไม่ผิด เพราะจากนี้ไปจะเป็นภาวนามยปัญญาโดยแท้ไม่สงสัย นี่เรื่องของปัญญาอย่างนี้เราก็ทราบ

ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนเราได้ยินแต่ชื่อเห็นแต่ตำรับตำรา ว่าสมาธิเป็นเช่นนั้น ปัญญาเป็นเช่นนั้น หรือสุตมยปัญญาเป็นอย่างนั้น จินตามยปัญญาเป็นอย่างนั้น ภาวนามยปัญญาเป็นอย่างนั้น แต่แล้วปัญญาทั้งสามประเภทนี้รวมตัวเข้าสู่ภาวนามยปัญญาอย่างเดียว เราก็เห็นได้ชัด นี่ละภาคปฏิบัติเห็นได้ชัด ๆ โดยไม่ต้องสงสัย จากนั้นก็เหมือนกับว่าเรามีต้นทุนแล้ว ถ้าเป็นทางเดินก็ถูกทางแล้ว มีแต่จะก้าวเดินไปเรื่อย ๆ ไม่มีทางปลีกทางแฉะ มีแต่ทางที่จะทำเราให้หลุดพ้น สังหารกิเลสไปโดยลำดับลำดับด้วยสติด้วยปัญญา มีสมาธิเป็นเครื่องหนุนให้เป็นกำลัง พุดง่าย ๆ เป็นเสปียงหนุนไปเรื่อย เมื่อกำลังของปัญญาอ่อนตัวลงไป เพราะการทำงานเมื่อยหิวอ่อนเพลีย ก็เข้าพักในสมาธิเสียไม่ต้องทำงาน ไม่ต้องคิดต้องปรุงเรื่องอะไรทั้งนั้น ให้อยู่ด้วยความสงบ เมื่อใจได้รับความสงบแล้วย่อมมีกำลังควรแก้ทางด้านปัญญาต่อไปอีก แล้วก้าวออกสู่ปัญญาไป

โดยลำดับลำดับ นี่ก็เห็นชัด ผู้ปฏิบัติจะไม่เห็นชัดได้อย่างไร สุนทรียโก พระพุทธเจ้า ทรงประกาศสอนไว้แล้ว

ท่านว่าปริยัติได้แก่การศึกษา มา แนวทางเป็นยังไง และปฏิบัติก็ก้าวเดินตาม แนวทางนั้น เมื่อก้าวเดินไปแล้วทำไมจะไม่เห็นสิ่งที่สัมผัสสัมพันธ์ในเวลาเราเดินทาง ละ เช่นอย่างเราเดินไปที่ไหน สิ่งต่างๆ ที่อยู่สองฟากทางจะปิดเราได้หรือที่จะไม่ให้ เห็น อันนี้ก็เหมือนกัน อรรถธรรมกับกิเลสที่แทรกซ้อนกันอยู่ระหว่างเราดำเนิน เราก็กี่ เห็นไปรู้ไปละกันไปแก้กันไปถอนกันไปฆ่ากันไปเรื่อยๆ นี่เห็นได้ชัดเจนอย่างนี้ จนกระทั่งถึงปัญหาที่ว่า เป็นธรรมจักร นี่ก็รู้ได้ชัด เราจะไปหาตามตำรับตำราจะได้แต่ชื่อ เท่านั้น ท่านจะไม่อธิบายแยกแยะไว้อย่างละเอียดลออเหมือนความเป็นขึ้นในจิตของผู้ ปฏิบัติทั้งหลาย อันนั้นพรรณนาไม่ได้เลย พิสดารมากจริงๆ ไม่ได้เหมือนปริยัติที่ท่าน แสดงไว้ ถ้าหากว่าจะพูดก็เรียกว่าธรรมทั้งดุ้น

ผู้ปฏิบัติต้องนำธรรมนี้ไปแยกแยะไปกระจายออกเอง แล้วจะได้รับความเข้าใจ เข้าใจ พร้อมกับการสังหารกิเลสไปในขณะเดียวกันๆ โดยไม่ต้องสงสัย ต้องเห็นอย่างนี้ ผู้ปฏิบัติไม่เห็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงกล้าหาญชาญชัยในความรู้ความเห็น และการดำเนินของตนทั้งฝ่ายเหตุฝ่ายผล ไม่สะทกสะท้านในการที่จะชี้แจงเหตุผลกลไก อะไร ไม่กลัวว่าจะผิด เนื่องจากได้ดำเนินมาแล้วอย่างนั้น ๆ เห็นอย่างนั้น ๆ จริง ๆ แล้วจะสงสัยไปไหน ไม่ลุ่มๆ คลำๆ เหมือนเราศึกษามา การศึกษามานี้ลุ่มๆ คลำๆ จริงบ้างไม่จริงบ้าง เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง เพราะเชื่อโดยสัญญา เช่นอย่างว่าบาปมีบุญมี นรกมีสวรรค์มี พรหมโลกมีนิพพานมี เราก็กี่เชื่อด้วยสัญญาตามที่เรารเรียนมาด้วยสัญญานั้นแหละไม่เป็นอย่างอื่น ต่อเมื่อเราได้ประจักษ์ในหัวใจของเราแล้วมันไม่เป็นอย่างนั้น

เหมือนอย่างวัดป่าบ้านตาดนี้เรายังไม่เคยเห็น เราก็กี่เชื่อด้วยสัญญาเสียก่อนว่า วัดป่าบ้านตาดอยู่ตรงนั้นๆ แต่มันก็ยังไม่ถึงใจ จนกว่าเราได้ก้าวเข้ามาสู่วัดป่าบ้านตาด เห็นทุกสิ่งทุกอย่างในวัดป่าบ้านตาดแล้ว มันละเอียดถึงใจ พูดได้ทั้งนั้นที่นี้ หายสงสัยหมด ไม่มีเคลือบแคลงใดๆ ทั้งสิ้น นี่ก็เหมือนกัน ภาคปฏิบัติเมื่อเห็นกิเลสก็ได้เห็น ฆ่า กิเลสก็ได้ฆ่า ปัญหาประเภทใดที่ควรฆ่ากิเลสประเภทใดก็นำมาใช้ให้เห็นประจักษ์ๆ ต่อกรกับกิเลสอยู่ทุกระยะๆ ทำไมจะไม่ทราบทำไมจะไม่เห็นชัด จิตจะค่อยเปิดกว้าง ออกไปๆ ทีแรกก็เหมือนกับว่ามีตัวบอด ครั้นเมื่อปัญญาได้กระจ่างแจ่มออกไปๆ กิเลสซึ่งเป็นเหมือนเมฆกำบังจิตใจก็ค่อยเปิดออกไปๆ ทำไมจะไม่เห็นสิ่งที่พระพุทธเจ้า ทรงกล่าวไว้ กล่าวไว้สดๆ ร้อนๆ แท้ๆ ไม่ใช่กล่าวได้ตั้งกับตั้งกลับ สิ่งเหล่านั้นร่วงโรย ไปแล้ว กล่าวด้วยหลักความจริง ไม่มีกาลสถานที่เวลาลำเวลาเข้าไปเกี่ยวข้องเลย เพราะ เป็นความจริง

เช่น นรก สวรรค์ บาป บุญ กิเลสตัณหา เป็นของจริงมีอยู่ตลอดไปในหัวใจของสัตว์โลกไม่มีว่างเลย เพราะอะไร เพราะธรรมชาตินี้เป็นของจริงอันหนึ่ง ท่านจึงเรียกว่า สมุทัย อริยสัจจ์ สมุทัยก็เป็นของจริงของมันอยู่อย่างนั้น ถ้าไม่ชำระสะสางแล้วยังไงก็ไม่มันสิ้นไปได้ นั่นฟังซิ ทุกข์ก็เหมือนกัน ถ้าตราบไต่ยังมีสมุทัยเป็นตัวยื่นผลให้อยู่ตลอดเวลาเพราะเป็นตัวสร้างเหตุ ยิ่งไงผลคือความทุกข์จะต้องมีอยู่ตลอดไปไม่มีอันใดที่จะมาดับได้ กาลเวลาล่าเวลาจะมาดับไม่ได้ เอ้า ดับอันนี้มันหมดฤทธิ์หมดอำนาจของมันแล้ว มันสร้างอันอื่นขึ้นมาๆ เพราะสมุทัยเป็นรากฐานสำคัญที่จะผลิตสิ่งต่างๆ คือทุกข์ต่างๆ ขึ้นมาอยู่ตลอดเวลา นี่ละเป็นของจริงอย่างนี้เอง

เมื่อได้รู้เข้าถึงใจแล้วทำไมจะไม่ประจักษ์ล่ะ ความสงสัยทั้งหลายจะสงสัยไปไหน เมื่อได้เห็นด้วยตาใจจริง ๆ แล้ว รู้ด้วยใจจริง ๆ แล้วไม่มีสิ่งสงสัย กิเลสประเภทใดหมดไปๆ ก็รู้ชัดๆ คำว่าปฏิบัติคือความรู้แจ้ง แจ้งเข้าไปโดยลำดับลำดับด้วยอำนาจแห่งปัญญาที่เบิกกว้างออกไปๆ สังหารกิเลสไปโดยลำดับลำดับ สิ่งไม่ควรรู้ก็รู้สิ่งไม่ควรเห็นก็เห็น ในตำรับตำราเราเรียนมาไม่เคยปรากฏแต่ก็ปรากฏในความจริงนั้นๆ จะว่ายังไงเห็นอยู่อย่างนั้นจะว่ายังไง เราจะบอกว่าสิ่งนั้นไม่มีจะได้ยังไง ก็เราเห็นอยู่รู้้อยู่ เป็นของจริงเต็มส่วน ทั้งๆ ที่แต่ก่อนเรียนมามากขนาดไหน เอาจนสมองมันจะละโน่นละ ความจดความจำ มันก็ไม่เห็น แต่เวลาปฏิบัติลงไปแล้วมันเห็นจะว่ายังไง เห็นก็ต้องบอกว่าเห็น รู้ก็ต้องบอกว่ารู้ มันมากมายขนาดไหนสิ่งที่รู้ที่เห็นประจักษ์กับใจในขณะที่ประพุดปฏิบัติอยู่นั้นนะ

นี่ละพระพุทธเจ้านำธรรมอันนี้ละมาสอนโลก ไม่ใช่ธรรมความจดความจำมาสอนโลกนะ เพียงความจดความจำไม่ได้เรื่อง ท่านเหมือนเรา เราเหมือนท่านเอาความจำมาสอน ให้เอาความจริงขึ้นมาสอนให้มันเห็นอย่างชัดเจนนี้ พระสาวกก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ความรู้ที่ท่านได้มาไม่ใช่ได้มาด้วยความจดจำ ความจดจำนั้นเป็นเพียงบาทเพียงฐานเท่านั้น เป็นแนวทาง แต่เวลาเอาเข้าจริงๆ ภาคปฏิบัติเป็นผู้บุกเบิกทางให้เห็นความจริงทั้งหลาย ก้าวเข้าไปๆ เจอเข้าไปเรื่อยๆ จนกระทั่งเจอเข้าเสียอย่างจังๆ พุดง่ายๆ กิเลสก็พังไม่มีอะไรเหลือเลย เหลือแต่จิตที่บริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพานล้วนๆ ปรากฏอยู่ภายในจิตใจ

สงสัยอะไรที่นี้ นั่นฟังซิ แต่ก่อนมันเป็นยังไง มันไม่เป็นอย่างนั้นเพราะไม่รู้ เนื่องจากกิเลสปิดไว้หมดไม่ให้เห็น ปิดอย่างปิดหูปิดตาเรานี่ ตาเราเวลาหลับมันก็ไม่เห็น แต่เวลาลืมมันยังลืมได้ แต่ใจนั้นซีไม่มีเวลาลืมตาใจสักที มีแต่กิเลสปิดไว้ๆ ตั้งกับตั้งกัลป์ก็ปิดอยู่อย่างนั้นถ้าปัญญาไม่เปิดให้ ปัญหานี้เราจะไปหามาจากที่ไหน เอ้า

ปัญญาทางโลกเรียนไป ๆ จนกระทั่งถึงตายก็เป็นปัญญาที่กิเลสผลิตให้มา มันก็เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เป็นเรื่องสิ่งสมกิเลสไม่ใช่เรื่องที่จะฆ่ากิเลส

ปัญญาที่เกิดขึ้นในหลักธรรมชาติของผู้ปฏิบัติเช่นภาวนามยปัญญานี้เท่านั้น เอ้าพูดได้เท่านั้นไม่ต้องพูดอย่างอื่นเลย ที่จะสังหารกิเลสทุกประเภทออกจากหัวใจเบิกกว้างไปหมดไม่มีอะไรเหลือคือปัญญาประเภทนี้ พระพุทธเจ้าก็คือปัญญาประเภทนี้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาได้ พระสาวกก็คือปัญญาประเภทนี้ ไม่ต้องไปศึกษาจากใคร สาธุพูดว่าอย่างนี้เลยนะ พระสาวกทั้งหลายท่านจะพูดแบบนี้ ว่าพระพุทธเจ้าก็กราบอย่างสนิทจิตใจ แต่เวลาจะเข้าสู่สงครามจริง ๆ ขึ้นเวทีจริง ๆ พระพุทธเจ้าท่านก็นั่งดูถ้าหากว่าดู ครมวยกี่ดูอยู่เฉย ๆ นักมวยเท่านั้นที่ต่อยกัน นั่นเป็นยังงัยหนักเบาแค่ไหน หลบหลีกพลิกหมัดปลีกเท้าเขาเป็นยังงัย เป็นเรื่องของนักมวยที่ต่อสู้ต่อกันเท่านั้น

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเข้าสู่สู้กิเลสทั้งหลาย เรื่องภาวนามยปัญญานี้เท่านั้นเป็นเพลงมวยพูดง่าย ๆ เอ้า ฟัดกันอยู่ตรงนั้น นี่ละที่ว่าเป็นเรื่องของตัวเอง ๆ พระพุทธเจ้าเป็นแต่ผู้บอก ดังที่ท่านว่า ตุมฺเหติ กิจจํ อาตปฺปํ อุกฺขตาโร ตถาคตา ความเพียรเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายทำเองนะ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นแต่ผู้บอกเท่านั้น นั่นละเป็นแต่ผู้บอกอุบายวิธี แต่เวลาเข้าต่อกันฟัดกันจริง ๆ เป็นเรื่องของนักมวยทั้งสองคนนั้น คือระหว่างกิเลสกับธรรมสู้กัน เห็นได้อย่างชัดเจนภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติ ถ้าหากไม่ได้ปฏิบัติก็ไม่อาจรู้ได้ธรรมประเภทนี้

เอาเถอะเรียนมาจบไหนก็เถอะ สาธุ ไม่ได้ประมาทนะ จบพระไตรปิฎกก็จบเถอะ ได้แต่ความจำทั้งนั้นแหละความจริงไม่ได้ กิเลสไม่หลุดลอยไปเลย แต่ถ้าลงได้ปฏิบัติจนก้าวเข้าสู่ภาวนามยปัญญานี้แล้ว จะได้เห็นกิเลสพังลงไป ๆ โดยลำดับลำดับ สิ่งไม่รู้ก็รู้สิ่งไม่เคยเห็นก็เห็น เห็นขึ้นมาอย่างประจักษ์ใจ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยคาดเคยคิดเคยฝันว่าจะเห็นจะรู้จะละจะสังหารกันได้ มันก็สังหารกันได้ต่อหน้าต่อตานี้จะว่าไป

ธรรมพระพุทธเจ้าไม่อัศจรรย์อะไรจะอัศจรรย์ในโลกนี้ เอาเข้ามาปฏิบัติที่เราเป็นพวกนักปฏิบัติแท้ ๆ ให้ท่านพูดอยู่เฉย ๆ ทำไม ให้มันเห็นประจักษ์ในใจเจ้าของดูซิ ธรรมพระพุทธเจ้าเป็นโมฆะจริง ๆ เหนือในโลกอันนี้ สอนโลกมันถึงไม่ได้เรื่องได้ราว ก็เพราะโลกนี้ถูกกิเลสปิดบังหมด เมื่อธรรมแทรกเข้ามาถูกกิเลสปิดออก ๆ ให้เหลือแต่ มันหุ้มห่อจิตใจอยู่มิดมิดแปดทิศแปดด้านอยู่เท่านั้นเอง มันถึงไม่ได้เห็นสิ่งที่ เป็นของมีอยู่ทั้งหลาย ทั้งบาปทั้งบุญทั้งนรกสวรรค์นิพพาน ทั้งกิเลสทั้งธรรมมีอยู่ในหัวใจดวงนี้ หัวใจดวงนี้จะเป็นผู้รู้ผู้เห็นมันก็รู้เห็นไม่ได้เพราะถูกปิดบัง เอาให้มันถึงเหตุถึงผลดูซิ มันต้องรู้ ทำไมจะไม่รู้

นี่เราพูดถึงเรื่องสิ่งที่เป็นที่รู้ ว่าปิดไม่อยู่ คือหลักธรรมชาติแห่งการปฏิบัตินี้จะเอาปฏิบัติลงไป สิ่งไม่เคยรู้-รู้ สิ่งไม่เคยเห็น-เห็น สิ่งที่ท่านว่าอัศจรรย์ๆ ยังไง พระพุทธเจ้าอัศจรรย์ ท่านลั่นกิเลสท่านลั่นยังงี้ ให้มันเห็นในหัวใจเจ้าของชี่ กิเลสเป็นยังงี้ มันก็หายสงสัยเท่านั้นชี่ จะเอาอะไรมาสงสัย และกราบพระพุทธเจ้าอย่างราบเลย

เมื่อเข้าถึงตาจนจริง ๆ แล้ว นั่นละผู้ปฏิบัติท่านว่า ตุมเหติ กิจจํ อาตบปิ คือเจ้าของต้องทำเองต้องรู้เองเห็นเอง พัดเหวี่ยงกันเองกับกิเลส ไม่มีใครจะมาพัดมาเหวี่ยงมาต่อสู้อให้เรา เราเองเป็นผู้รู้ผู้เห็น เป็นผู้หลบหลีกปลึกหมัดของกิเลสประเภทต่างๆ เราจะรู้เอง อย่างนี้เราจะไปหาคัมภีร์ที่ไหนเอานำมาแจงเสียทุกแง่ทุกมุม ในระหว่างที่ต่อสู้กับกิเลส นั้นคัมภีร์ที่ไหนจะไปจดจำทันวะ แต่ความจริงมันทันกันทั้งนั้นนะ ความจริงที่พัดกันอยู่นั้นทันกันหมดทุกอย่าง ไม่ทันกิเลสไม่ฟัง นั่นเห็นไหม นี่ละความจริงเป็นอย่างนี้

จึงว่าใจนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก พิสดารเอามากจริง ๆ ไม่มีอะไรเหมือน เมื่อเวลาได้เปิดตัวออกแล้วจากกิเลสทั้งหลาย ตาก็เพียงแต่ได้เห็น เอ้า มีอะไรปิดตาเสียก็ไม่เห็น หูก็เหมือนกัน ห่างไกลสักหน่อยก็ไม่ได้ยินเสีย จมูก ลิ้น กายก็เหมือนกันถ้าอยู่ติดๆ พันๆ กันมันก็พอรู้เรื่องบ้าง ถ้าตา หู จมูก ลิ้น กาย เครื่องรับนี้มันดีนะ ถ้าไม่ดีก็เอาอีกแหละ แต่ใจไม่เป็นเช่นนั้น ใจนี้เบิกกว้างออกหมด จึงไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลาว่าอันไหนอยู่ไกลขนาดไหน ลึกขนาดไหนไม่มี ถ้าลงใจได้เบิกให้เต็มทีของตนเองแล้ว ไม่มีกาลสถานที่ว่าไกลว่าไกล ว่าอยู่ที่ลึกลับที่ตรงไหนใจจะไม่เห็นใจจะไม่รู้ รู้หมดทีเดียว ฟุ้งลงไปทะลุไปหมด นี่จึงว่าใจเป็นของอัศจรรย์อย่างนั้น

เอ้า ปฏิบัติให้มันเห็นชี่ ธรรมะพระพุทธเจ้าหลอกโลกเมื่อไร มีแต่กิเลสเท่านั้น หลอกโลก ธรรมะไม่ได้หลอก แต่เราปฏิบัติตามเครื่องหลอกๆ นั้นชี่ ถึงไม่รู้ไม่เห็นจะว่ายังงี้ ปฏิบัติสักเท่าไรๆ ก็ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร ปฏิบัติเครื่องดำเนินของครูบาอาจารย์และพระพุทธเจ้าที่ประทานไว้ มีแต่ปฏิบัติที่จะบุกเบิกกิเลส พัดกิเลสให้แหลกไป ให้เห็นความจริงล้วนๆ เต็มหัวใจเราทั้งนั้นแหละ แต่นี้มันไม่เป็นอย่างนั้นชี่ พอจะทำอะไรนิดถูกกิเลสมันขัดมันแย้ง สุดท้ายเราก็หมอบๆ จึงไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร

ถ้าลงได้ทำให้ได้เรื่องแล้วยังงี้มันก็รอไม่ได้แล้ว ชั้นจิตทำงานชั้นสติปัญญาทำงาน พุดง่าย ๆ ว่าชั้นธรรมทำงาน กิเลสจะไม่หมอบได้ยังงี้ เมื่อถึงชั้นธรรมทั้งหลาย มีกำลังแล้ว ก็เช่นเดียวกับกิเลสมีกำลัง เราจะทำอะไรมันปิดปั๊บเดียวๆ เท่านั้นล้มละลายเหลวไปหมดเลย นี่เวลามันมีกำลังเป็นเช่นนั้น ที่นี้เวลาธรรมมีกำลังก็เหมือนกัน อีก ตรงกันเป้งเลยเทียว เอ้า กิเลสแยบออกมาหมัดไหน พุดถึงหมัด แยบออกมาปิด

หมัดแล้วต่อพร้อมๆ พังพร้อมๆ เลย นั่นละสติปัญญาไม่มีอะไรที่จะรวดเร็วยิ่งกว่าในระหว่างที่ต่อสู้กัน

ถึงขั้นสติปัญญามีกำลังมีอย่างนั้น รวดเร็วๆ อย่างนั้นจริงๆ เรื่องกิเลสนี้เข้ามาตรงไหน เมื่อถึงขั้นอาจหาญอยากจะทำกับกิเลส เพราะจะให้มันสิ้นซากไปเสียเร็วๆ นี้ให้ได้หลุดพ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นคำว่ากลัวจึงไม่มี ในขั้นที่กลัวแล้วไม่มี มีแต่ขั้นค้นคว้าหา มันอยู่ที่ไหนซุดลงไปค้นลงไปจนกระทั่งเจอ เจอพับหมุนตัวทันที เสร็จเลย

เหล่านี้ให้เห็นในหัวใจเจ้าของชิต ถ้าลงได้เห็นในหัวใจแล้วมันไม่มีอะไรสงสัย แหละ การพูดออกมานี้จะพูดได้เป็นบางอย่าง ส่วนพูดไม่ได้มันสำคัญมากที่สุด มีมากมายก่ายกองที่พูดไม่ได้ ทั้งๆ ที่ตัวนั่นเองละเป็นผู้สัมผัสสัมพันธ์ระหว่างกิเลสกับธรรม พัดกันขนาดไหนเรื่องใดวิธีการใด นี่เป็นอยู่ในหัวใจ หมุนตัวๆ ไม่มีอะไรที่จะเสมอความรวดเร็ว แต่การจะนำมาพูดนี้จะพูดได้เพียงพอประมาณเท่านั้น ไม่ได้พูดได้มากยิ่งขึ้นไป เมื่อเป็นเช่นนั้น เอ้า คัมภีร์ไหนจะไปจดจารึกความจริงประเภทนั้นได้วะ แต่ความจริงของใจนี้ใจได้รู้ได้เห็น รู้หมด แน่ะ ทั้งๆ ที่คัมภีร์จัดออกมาไม่ได้ก็ตาม แต่ใจนี้สามารถรู้ได้หมด ทะลุไปหมดนี่ พิจารณาชิต

อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มันท่านว่า ธรรมที่มาในคัมภีร์ไบบลานนั้นเท่ากับน้ำในตุ่มในไหเท่านั้น สารุ ทันทิเลยเรา...ยอมเพียงตัวเท่าหนุมันก็กล้าหาญที่จะพูดได้จริงๆ แต่ธรรมที่มาจากภาคปฏิบัตินั้นเท่ากับน้ำที่ท้องฟ้ามหาสมุทรสุดสาคร หาประมาณไม่ได้เลย นั่นฟังชิต ก็มันเจอกันอยู่ตลอดเวลา มันมีกาลสถานที่เวล่ำเวลากว้างแคบที่ไหนจิต เมื่อเวลาเราได้เบิกรตัวออกไปแล้ว มันกว้างอะไรก็พูดไม่ถูก มันลึกอะไรก็พูดไม่ถูก ไม่มีอะไรจะมาประมาณได้เลย มหาสมุทรยังมีขอบมีเขตมีฝั่งมีฝา ฝั่งโน้นมองไม่เห็น แต่ฝั่งเราเหยียบอยู่นี่ยืนอยู่นี่มันยังเห็นว้าง อันเรื่องของสติปัญญานี้เอาอะไรมาเทียบเอาอะไรมาเคียง เรื่องความลึกความตื้นความกว้างแคบหนาบางขนาดไหน ไม่มีอะไรที่จะเทียบปัญญาธรรมนี้ได้เลย หรือจิตดวงนี้ได้เลย นี่กว้างขนาดนั้น

ให้เห็นประจักษ์ในเจ้าของนั้นชิต ใครไม่เชื่อก็ตามเถอะ มันไม่ได้ขาดทุนสูญดอกไปไหนละ ขอให้เจ้าของได้ทรงไว้ก็พอ เมื่อมันสอนใครไม่ได้ สอนใครไม่มีใครฟังแล้วก็ไม่สอน มันหนักอะไรกัน สอนก็สอนแต่ผู้ควรจะสอน ผู้ที่ควรจะบิบบินไปเท่านั้น ผู้ไม่สมควรที่เช่นนั้นก็ปล่อย เหมือนอย่างโรงพยาบาลนั้นชิต หมอไม่ใช่ว่าจะสามารถรักษาคนไข้ได้ทุกประเภทนะ ประเภท ไอ.ซี.ยู. มันมีจะทำยังไง มันเป็นอยู่กับใคร มันเป็นอยู่กับ ไอ.ซี.ยู. ต่างหาก หมอเห็นว่าเป็น ไอ.ซี.ยู. แล้วจะว่ายังไง ก็ต้องหยุดชะงัก แต่มารยาทก็ต้องมีเป็นธรรมดา รักษาปฏิบัติกันไปตามกระทั่งถึงวาระสุดท้าย

ธรรมก็เหมือนกัน เมื่อสุดวิสัยที่จะปฏิบัติต่อกันแล้วจะทำยังไง สิ่งที่มีอยู่เห็นอยู่ มันไม่เชื่อจะให้ทำยังไงอีก จะให้มันเชื่อได้ยังไงเมื่อยังไม่ถึงกาลถึงเวลาที่ควรจะเชื่อได้ มันไม่เชื่อได้ละคนเรา ไม่ว่าท่านว่าเราเหมือนกัน พอถึงขั้นที่ควรเชื่อแล้ว ยังไงหัวขาด มันก็ไม่ถอย อะไรขาดไปก็ขาดไป ความเชื่อนี้ไม่ขาด ผังเลยทีเดียว นั่น นี่ละการปฏิบัติ เอาให้มันจริงมันจังซี นักปฏิบัติทั้งหลาย ให้เห็นในตัวเองนี่ ถ้างงได้เห็นในนี้แล้วหายสงสัยไปหมดทุกสิ่งทุกอย่างนั่นละ

เบื้องต้นนี้ซี ทั้งตะเกียกตะกายอะไรไป มีแต่เรื่องของกิเลสมันยำเอาๆ ไปที่ไหน เห็นแต่เขียงของกิเลสยำหัวใจพระ ไม่ทราบว่าจะลาบจะก้อยจะอะไรต่ออะไรทุกอย่าง มันก็เลยซีเกียจกินซีเกียจถ่าย กินก็กินแต่หัวใจพระๆ ความซีเกียจก็กิเลสกลืนเอาเสีย ความขยันหมั่นเพียรก็กิเลสกลืนเอาเสีย เอาเป็นลาบของกิเลสเสียจะว่ายังไง อะไรๆ ก็เป็นลาบของกิเลสเสีย ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่จะไปแก้กิเลส ให้กิเลสเอาไปจิ้มน้ำพริกเสียๆ ทำยังไงพวกเรา มันพวกน้ำพริกให้กิเลสจิ้มตลอดเวลา ให้มันได้จิ้มกิเลสบ้างซี เอากิเลสมาจิ้มน้ำพริกบ้างซีเป็นยังไง มันอร่อยไหมจิ้มกิเลส เอากิเลสมาเป็นปุ๋ยของอรรถของธรรมเป็นยังไง

พระนิพพานบกพร่องอะไรบ้าง เห็นไหม เมื่อเต็มที่แล้วไม่มีคำว่าบกพร่อง พอตัวตลอดเวลา พอดิบพอดีไม่มีอะไรเกิน ไม่มีอะไรลดหย่อนยิ่งกว่านั้น จึงเรียกว่าเมืองพอ พอเสียทุกอย่าง จึงได้ปล่อยไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง นั่นละพอแล้วจึงได้ปล่อยหมดอะไรยังบกพร่อง ยังต้องเอาอะไรมาเพิ่ม นั่นไม่พอ อันนั้นไม่ประเสริฐ ยังมาเพิ่มอยู่นั้น พอนี้คือความประเสริฐ ไม่มีอะไรมีคุณค่ายิ่งกว่าคำว่าพอ จิตดวงถึงขั้นเมืองพอแล้วเป็นอย่างนั้น

เอาละพอ เหนื่อยแล้ว